

Европски суд
за људска
права

ЕСЉП У 50 ПИТАЊА

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ЕСЉП у
50 питања

Европска конвенција о људским правима

1 Када је Конвенција усвојена?

Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, познатија под именом „Европска конвенција о људским правима“ (у даљем тексту: Конвенција) отворена је за потписивање 4. новембра 1950. године; ступила је на снагу 3. септембра 1953. године.

Конвенција је дала правну снагу одређеним правима садржаним у Универзалној декларацији о људским правима и успоставила међународни судски орган надлежан да одлучује у поступцима против држава које не поштују своје обавезе.

2 Шта је протокол уз Конвенцију?

Протокол уз Конвенцију представља текст којим се првобитној Конвенцији додаје једно или више права или се мењају или допуњују неке њене одредбе.

Протоколи који додају права Конвенцији обавезујући су само за оне државе које су их потписале и ратификовале; одредбе неког протокола нису обавезујуће за државу која га је само потписала, али не и ратификовала.

До сада је усвојено 14 додатних протокола.

3 Која су права заштићена Конвенцијом?

Државе које су ратификовале Конвенцију, а које се такође називају и „државама уговорницама“, обавезују се да обезбеде и јемче основна грађанска и политичка права дефинисана у Конвенцији свима у својој надлежности, не само сопственим држављанима.

Права и слободе зајемчени Конвенцијом обухватају право на живот, право на правично суђење, право на поштовање приватног и породичног живота, слободу изражавања, слободу мисли, савести и вероисповести и заштиту имовине. Конвенција нарочито забрањује мучење и нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање, принудни рад, произвољно и незаконито лишење слободе и дискриминацију у уживању права и слобода зајемчених Конвенцијом.

4 Да ли Конвенција еволуира?

Да. Конвенција еволуира, нарочито посредством тумачења њених одредби од стране Европског суда за људска права. Суд је својом судском праксом од Конвенције створио живи инструмент; он тиме проширује обим зајемчених права и примењује их на ситуације које се нису могле предвидети у време усвајања Конвенције.

Конвенција се такође развија тако што се протоколима уводе нова права; као, на пример, Протоколом бр. 13 из јула 2003. о укидању смртне казне у свим околностима, или Протоколом бр. 12 из 2005. о забрани дискриминације.

Овај документ је припремила Служба за односе са јавношћу Европског суда за људска права (у даљем тексту: Суд) и он не обавезује Суд. Циљ овог документа је да пружи основне опште информације о начину на који Суд ради.

Више информација можете пронаћи у документима које је објавио Секретаријат, а који су доступни на интернет страници Суда www.echr.coe.int.

© European Court of Human Rights, 2021

European Court of Human Rights
Council of Europe
67075 Strasbourg cedex
France

5 Да ли су национални судови обавезни да примењују Конвенцију?

Конвенција је применљива на националном нивоу. Инкорпорирана је у законодавства држава уговорница, које су се обавезале да ће штитити права дефинисана у Конвенцији. Национални судови стога морају да примењују Конвенцију. У супротном, Европски суд за људска права ће донети пресуду против државе у случају да појединци поднесу притужбу против ње јер није заштитила њихова права.

Европски суд за људска права (ЕСЉП)

6 Какав је састав Суда?

Број судија у Суду једнак је броју држава уговорница Конвенције.

7 Како се бирају судије Суда?

Судије бира Парламентарна скупштина Савета Европе са списка од три кандидата које предлаже свака држава уговорница. Они се бирају на рок од девет година и не могу бити реизабрани.

8 Да ли су судије заиста независне?

Премда се судије бирају са списка које предлажу државе, они разматрају предмете као појединци и не представљају државу која их је предложила. Они су у потпуности независни и не могу да се баве било

каквом активносту која не би била у складу са њиховом дужношћу да буду независни и непристрасни.

9 Да ли судије разматрају предмете који се тичу њихових земаља?

„Националне судије“ не могу да разматрају предмете против својих земаља као судије појединци. У изузетним случајевима могу бити позвани да разматрају такве предмете као чланови Одбора. Међутим, седмочлано Веће и Велико веће, које чини 17 судија, увек имају „националног судију“ у свом саставу.

10 Шта је Секретаријат?

Секретаријат чине запослени који Суду пружају правну и административну подршку у његовом судском раду. Чине га правници, административно и техничко особље и преводиоци.

11 Колики је буџет Суда?

Трошкове Суда сноси Савет Европе, чији се буџет финансира из доприноса држава чланица, утврђених у складу са скалама заснованим на броју становника и БДП-у.

Из буџета Суда се покривају плате судија и запослених и разни општи трошкови (информациона технологија, службена путовања, писмено и усмено превођење, публикације, трошкови репрезентације, правна помоћ, посете државама ради утврђивања чињеничног стања, итд).

12 Може ли се састав Суда разликовати од предмета до предмета?

Да, Суд решава предмете у једном од своја четири основна састава.

Представке које се чине очигледно неприхватљивим разматра судија појединац. Трочлани судијски Одбор може једногласно одлучивати о прихватљивости представке и суштини ствари у предметима који се тичу ствари у погледу којих већ постоји устаљена пракса Суда. Представка такође може бити додељена седмочланом судском Већу које доноси одлуке већином гласова, углавном о прихватљивости представке и суштини ствари

Изузетно, Велико веће, које чини 17 судија, разматра предмете који су му упућени након што му је Веће уступило надлежност или уколико је одобрен захтев за изношење предмета пред Велико веће.

13 Каква је разлика између Већа и Одељења?

Одељење представља административну целину, док Веће представља један од могућих састава Суда који може доносити одлуке и које функционише у оквиру датог Одељења.

Суд има пет Одељења у којима се формирају Већа. Свако Одељење има председника, потпредседника и одређени број других судија.

14 Како се формирају Већа и Велика већа?

Веће чини председник Одељења којем је предмет додељен, „национални судија“ (судија изабран са списка који је предложила држава против које је поднета представка) и пет судија које председник Одељења именује по принципу ротације.

Велико веће чине председник и потпредседници Суда, председници Одељења и национални судија, заједно са судијама изабраним жребом. Када Велико веће разматра предмет о којем је претходно одлучивало Веће, у његовом раду не могу учествовати судије које су биле чланови тог Већа.

15 Када Велико веће разматра неки предмет?

Поступак пред Великим већем покреће се на два начина: одобравањем захтева за изношење предмета пред Велико веће или уступањем надлежности.

Странке могу захтевати да предмет буде изнет пред Велико веће након што Веће изрекне пресуду и такви захтеви се прихватају у изузетним случајевима. Колегијум судија Великог већа одлучује да ли предмет треба да буде изнет пред Велико веће на поновно разматрање.

Предмети се такође прослеђују Великом већу када му неко Веће уступи надлежност, премда се и ово догађа у изузетним случајевима. Веће којем је додељен предмет може да уступи надлежност над њим Великом већу ако се у том предмету покреће неко питање које има нарочито озбиљан значај за тумачење Конвенције или ако

постоји опасност да одлука неће бити у сагласности са неком од претходних пресуда Суда.

16 Може ли судија одбити да разматра неки предмет?

Да. Заправо, судије су обавезне да се суздрже од учешћа у разматрању предмета ако су раније поступале у том предмету у било ком својству. То се назива повлачењем. Њих у поступку замењује други судија а ако се повукао „национални судија“, на његово место се именује судија *ad hoc*.

17 Шта је судија *ad hoc*?

Судију *ad hoc* именује држава против које се води поступак у случају да „национални судија“ не разматра предмет услед спречености, повлачења или изузећа.

18 Који је обим надлежности Суда?

Суд не може да разматра предмете по сопственој иницијативи. Има надлежност да разматра наводе о повредама Европске конвенције о људским правима и то чини по пријему појединачних или међудржавних представки.

Поступак пред Судом

19 Ко може да изнесе предмет пред Суд?

Конвенција разликује две врсте представки: појединачне представке које може да поднесе свако лице, група појединаца, предузеће или невладина организација која се жали на повреду својих права, и међудржавне представке, које једна држава подноси против друге.

Скоро све представке које су поднете Суду од његовог оснивања поднели су непосредно појединци, тврдећи да им је повређено једно или више права зајемчених Конвенцијом.

20 Против кога се предмети износе пред Суд?

Представке се могу подносити само против једне или више држава које су ратификовале Конвенцију. Све представке против трећих држава или појединаца, на пример, биће проглашене неприхватљивим.

21 Како се предмети износе пред Суд?

Појединци могу непосредно изнети предмет пред Суд, а помоћ адвоката није неопходна на почетку поступка. Довољно је послати Суду прописно попуњен формулар представке и потребне документе. Међутим, то што је Суд завео неку представку не значи да је она прихватљива или основана.

Систем Конвенције омогућава „лак“ приступ Суду и омогућава свим

појединцима, чак и онима који живе у удаљеном делу неке државе чланице или немају нимало новца, да изнесу предмет пред Суд. Дакле, поступак пред Судом је бесплатан.

22 У чему је разлика између појединачне и међудржавне представке?

Већину представки поднетих Суду чине појединачне представке које подносе приватна лица. Државе такође могу подносити представке против других држава уговорница Конвенције; такве представке се називају међудржавним представкама.

23 Да ли странку у поступку пред Судом мора заступати адвокат?

Подносилац не мора да има правног заступника на почетку поступка; свако може непосредно да изнесе свој предмет пред Суд. Међутим, помоћ адвоката је неопходна након што Суд достави предмет туженој држави на изјашњење. Ако је неопходна, правна помоћ се одобрава подносиоцима представки почев од те фазе поступка.

24 Ко има право да подноси правне поднеске Суду?

Не постоји списак адвоката који смеју да подносе писане и усмене поднеске Суду. Подносиоца представке може да заступа сваки адвокат овлашћен да се бави адвокатуром у једној од држава уговорница Конвенције или особа коју је за то овластио председник Већа.

25 Од којих се фаза састоји поступак пред Судом?

Постоје две основне фазе у разматрању предмета изнетих пред Суд: фаза оцењивања прихватљивости представке и фаза оцењивања суштине ствари (тј. разматрања притужби). Процесуирање представке такође пролази кроз различите фазе.

Судија појединац проглашава представку неприхватљивом ако је њена неприхватљивост очигледна од самог почетка; на одлуке судије појединца нису дозвољене жалбе.

Одбор доноси коначну одлуку или пресуду у предметима у погледу којих већ постоји устаљена пракса Суда.

Веће доставља предмет влади државе против које је представка поднета на изјашњење. Обе странке се писмено обраћају Суду. Суд затим одлучује да ли је примерено да предмет разматра на јавној расправи што, када се узме у обзир број до сада размотрених представки, представља изузетак. На крају, Веће изриче пресуду која постаје коначна тек након истека рока од три месеца током којег подносилац представке или држава могу захтевати изношење предмета пред Велико веће на поновно разматрање. Уколико колегијум Великог већа одобри захтев за изношење предмета пред Велико веће, оно поново разматра предмет и по потреби одржава јавну расправу. Пресуда Великог већа је коначна.

26 Под којим је условима нека представка прихватљива?

Представке морају испуњавати одређене услове како би их Суд прогласио прихватљивим; у супротном

се притужбе изнете у њима ни не разматрају. Предмети се могу изнети пред Суд само након што су исцрпљени домаћи правни лекови; другим речима, појединци који се жале на повреду својих права морају претходно изнети своје притужбе пред судове надлежне земље, све до највишег суда који има надлежност за такве предмете. Тиме сама држава прва добија могућност да на националном нивоу отклони наводну повреду.

Наводи подносиоца представке морају се односити на једно или више права дефинисаних у Конвенцији. Суд не може разматрати притужбе о повредама било којих других права. Представке такође морају бити поднете Суду у року од четири месеца од доношења последње судске одлуке у том предмету, што је обично пресуда највишег суда у дотичној земљи. Подносилац представке мора лично и непосредно бити жртва повреде Конвенције и морао је да претрпи значајну штету. Не треба, наравно, заборавити да се представке могу подносити само против једне или више држава уговорница Конвенције, не и против неке друге државе или неког појединца.

27 Да ли НВО или државе смеју да учествују у поступку?

Да, и НВО и државе могу да подносе представке. Такође, председник Суда их може овластити да интервенишу у поступку у својству трећих лица.

28 Шта је то интервенција трећих лица?

Председник Суда може да овласти свако лице које није подносилац представке

или другу државу уговорницу Конвенције, осим оне против које је представка поднета, да интервенише у поступку. То се назива интервенцијом трећег лица. Лице или држава у питању има право да подноси поднеске и учествује у јавним расправама.

29 Може ли Суд да именује вештаке или прибавља доказе од сведока?

Да. У изузетним случајевима, Суд може одлучити да предузме истражне радње и отпутује у одређену земљу како би разјаснио чињенично стање у датом предмету. Делегација Суда тада може прибављати доказе од сведока и спровести увиђај на лицу места.

Суд повремено одређује вештаке, на пример тако што ангажује лекаре специјалисте да прегледају подносиоце представки који се налазе у затвору.

30 Да ли Суд одржава јавне расправе?

Поступак пред Судом је у основи писан, али Суд повремено одлучује да у конкретном предмету одржи јавну расправу.

Расправе се одржавају у згради Суда у Стразбуру. Оне су јавне осим ако председник Већа или Великог већа не одлучи другачије. Новинари и јавност су стога обично овлашћени да присуствују тим расправама; једноставно треба да покажу своје новинарске или личне легитимације на пријемном пулту Суда.

Све расправе се снимају и емитују на интернет страници Суда на дан расправе, од 14:30 (по локалном времену).

31 Шта су прелиминарни приговори?

Прелиминарни приговори су аргументи које тужена држава подноси како би поткрепила своју тврдњу да Суд не треба да разматра суштину ствари предмета.

32 Шта је пријатељско поравнање?

Пријатељско поравнање представља договор странака да обуставе поступак покренут по представци. Када се странке договоре да реше спор на овај начин, тај договор обично подразумева да држава исплати одређени износ подносиоцу представке. Након што размотри услове пријатељског поравнања и ако не сматра да поштовање људских права захтева наставак поступка, Суд представку брише са листе.

Суд увек охрабрује стране да постигну пријатељско поравнање. Ако га оне не постигну, Суд разматра суштину представке.

33 Може ли Суд да одреди привремене мере?

Суд по пријему представке може одлучити да држава треба да предузме одређене привремене мере док он разматра предмет. То обично подразумева захтев да се држава суздржи од неког поступка, као што је враћање појединаца у земље у којима би, како они тврде, били убијени или мучени.

34 Да ли је одлучивање отворено за јавност?

Не, одлучивање Суда је увек тајно.

35 Да ли је нека држава икада одбила да сарађује са Судом?

Било је случајева да државе не обезбеде или чак одбију да Суду доставе информације и документе који су му били потребни за разматрање представке.

Суд у таквим случајевима може да закључи да је држава повредила члан 38 Конвенције (којим се државе обавезују да Суду пруже све потребне олакшице).

36 Колико обично траје поступак пред Судом?

Немогуће је одредити колико ће поступак пред Судом потрајати.

Суд настоји да реши предмет у року од три године од тренутка када је пред њега изнет, али разматрање неких предмета може да траје дуже, док се, пак, неки предмети брже решавају.

Дужина трајања поступка пред Судом очигледно зависи од предмета, врсте судијског састава којем је додељен, ажурности с којом странке пружају информације Суду, као и од многих других чинилаца, као што су одржавање расправе или изношење предмета пред Велико веће.

Неке представке могу бити означене као хитне и оне се приоритетно разматрају, нарочито ако се тврди да подносиоцу представке прети непосредна физичка опасност.

Одлуке и пресуде Суда

37 *Каква је разлика између одлуке и пресуде?*

Одлуку обично доноси судија појединац, Одбор или Веће Суда. Односи се само на прихватљивост представке, не и на суштину предмета. Веће обично истовремено разматра прихватљивост и суштину представке, а затим изриче пресуду.

38 *Да ли су пресуде против држава за њих обавезујуће?*

Пресуде у којима је утврђена повреда Конвенције обавезују државе у питању и оне су у обавези да их изврше. Комитет министара Савета Европе надгледа извршење пресуда, нарочито како би обезбедио исплату износа које је Суд досудио подносиоцима представки као накнаду за штету коју су претрпели.

39 *Може ли се уложити жалба на пресуду Суда?*

Одлуке о неприхватљивости, као и пресуде које су донели Одбори или Велико веће, су коначне и на њих се не може уложити жалба. Међутим, странке имају рок од три месеца након пријема пресуде Већа током којег могу да затраже изношење предмета пред Велико веће на поновно разматрање. Одлуке о основаности захтева за изношење предмета пред Велико веће доноси колегијум судија.

40 *Како се спроводе пресуде Суда?*

Након што изрекне пресуду у којој је утврдио повреду неког права, Суд упућује списе предмета Комитету министара Савета Европе, који се саветује са земљом у питању и одељењем одговорним за извршење пресуда о томе како пресуду треба извршити и како убудуће спречити сличне повреде Конвенције. То доводи до усвајања општих мера, нарочито измена и допуна закона и, по потреби, до усвајања појединачних мера.

41 *Које су последице пресуде у којој је утврђена повреда неког права?*

У случају да Суд закључи да је нека држава повредила Конвенцију, она мора да обезбеди да до таквих повреда не долази убудуће, у супротном постоји могућност да ће Суд изрећи нове пресуде против ње. Држава ће у неким случајевима морати да измени своје законодавство како би га усагласила са Конвенцијом.

42 *Шта је правично задовољење?*

Када Суд пресуди против неке државе и утврди да је подносилац представке претрпео штету, он подносиоцу представке досуђује правично задовољење, тј. износ новца као накнаду за ту штету. Комитет Министара се стара да сваки износ коју Суд досуди заиста буде исплаћен подносиоцу представке.

43 *Шта је пилот предмет?*

Суд је у последњих неколико година развио нови поступак како би изашао на крај са масовним приливом представки везаних за сличне проблеме, такође познатих под називом „системски проблеми“ – тј. оних који су резултат неусаглашености националног законодавства са Конвенцијом.

Суд стога у последње време спроводи поступак који подразумева разматрање једне или више представки ове врсте, док се застаје са разматрањем (другим речима одлаже разматрање) низа сличних предмета. Након што изрекне пресуду у пилот предмету, он позива државу у питању да усагласи национално законодавство са Конвенцијом и указује на опште мере које би требало да буду предузете. Затим наставља да решава друге сличне предмете.

44 *Шта је издвојено мишљење?*

Судије могу пожелети да сачине своје мишљење у вези са предметом у чијем су разматрању учествовали и њихова мишљења се прилажу уз пресуду. Они тиме генерално објашњавају зашто су гласали као и већина (сагласно мишљење) или напротив, зашто се нису сложили са већином судија (супротно мишљење).

Активност Суда

45 *Колико се предмета износи пред Судом?*

Суд је жртва сопственог успеха: сваке године прима више од 50.000 представки. Последице одређених пресуда Суда, као и све веће уважавање његовог рада међу држављанима држава уговорница, значајно су утицали на број предмета изнетих пред Суд сваке године.

46 *На која се права односи већина предмета?*

У приближно половини пресуда у којима је утврдио повреду неког права откад је основан, Суд је закључио да је прекршен члан 6 Конвенције, у погледу како правичности тако и дужине поступка. Заправо, 58% повреда које је Суд утврдио односи се или на члан 6 Конвенције (право на правично суђење) или на члан 1 Протокола бр. 1 (заштита имовине). Поред тога, Суд је у око 11% предмета утврдио озбиљну повреду Конвенције у вези са правом на живот и забраном мучења и нечовечног или понижавајућег поступања (чланова 2 и 3).

47 *Да ли су привремене мере заиста делотворне?*

Премда државе скоро увек следе препоруке Суда у погледу привремених мера, дешавало се да неке од њих не поступе у складу са захтевом Суда. Суд у таквим случајевима обично утврди да те државе нису испуниле своје обавезе из члана 34 (право на појединачну представку).

Честа питања и одговори

48 Да ли се Суд бави неким друштвеним питањима?

Суд је, наравно, позиван да решава питања која нису могла да се предвиде приликом потписивања Конвенције 1950. године. Суд је током последњих 50 година доносио пресуде о многим друштвеним питањима, као што су: питања везана за абортус, потпомогнуто самоубиство, претресе до голе коже, кућно ропство, право на неометано утврђивање свог порекла упркос могућности мајки да се анонимно порађају, ношење исламских марама у школама и на универзитетима, заштиту новинарских извора, дискриминацију Рома и еколошка питања.

Будућност Суда

49 Шта је Протокол бр. 14?

Протокол бр. 14 има за циљ да обезбеди дугорочну ефикасност Суда оптимизацијом филтрирања и процесуирања представки те уводи нове судијске саставе који се баве најједноставнијим предметима, нови критеријум прихватљивости (критеријум „значајне штете“) и продужава мандат судија на девет година без могућности реизбора. Овај Протокол је ступио на снагу 1. јуна 2010. године.

50 Какви су планови за реформу?

Независно од Протокола бр. 14, преовладало је уверење да је потребно додатно реформисати систем успостављен Конвенцијом, те је у новембру 2006. године Група мудрих лица, коју су чинили угледни правници, поднела свој извештај Комитету министара. Група је, између осталог, препоручила успостављање новог судског механизма за филтрирање представки и израду Статута којим би се уредила одређена питања везана за организацију рада Суда, а који би затим могао да се мења и допуњује по процедури флексибилнијој од оне која се примењује за измене и допуне међународних уговора, а каква се примењује и на Конвенцију.

Координациони одбор за људска права Савета Европе разматра различите предлоге.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

www.echr.coe.int